

UNIVERSITAT D'ESTIU DE GANDIA
TERRITORIS. PAÍS VALENCIÀ 2006.
ELX. ESPAI PER LA DIVERSIFICACIÓ

Galiano Ibarra, José Antonio

1. Introducció.

El document té per objecte exposar l'evolució soci econòmica d'Elx en el període comprès entre la dècada dels seixanta i l'actualitat, com s'han anat succeint els diferents models d'empresa en el sector calçat i com l'activitat econòmica ha experimentat un desplaçament des del sector industrial cap al sector dels servicis i la construcció, que en definitiva ha significat una nova orientació del capital econòmic.

Al temps, s'atén a l'increment poblacional de la ciutat en la dècada dels seixanta pels efectius que requeria la fabricació de la sabata i el nou creixement que experimenta la població en els últims deu anys, participant del fenomen migratori que es presenta al País Valencià i a la resta de l'Estat. Aquests increments poblacionals van lligats al desenvolupament urbanístic de la ciutat, enfront de l'urbanisme de la dècada dels seixanta i setanta on les fàbriques i els habitatges es situen en espais pròxims, apareix certa racionalitat i ordenació en els noranta, amb l'oferta, per part de l'administració local, d'espais habilitats per a la indústria que ha anat deixant pas al sector terciari. Paral·lelament, en estos últims vint anys, es plantegen dos projectes que afecten directament el terme municipal d'Elx, d'una banda, des de l'àmbit privat, es presenta la iniciativa del Club d'Inversors de la Província d'Alacant del Triangle Alacant-Elx-Santa Pola i, d'una altra, des de la iniciativa pública, la pròpia Generalitat Valenciana, impulsa el Pla d'Acció Territorial dels Entorns Metropolitans d'Alacant i Elx.

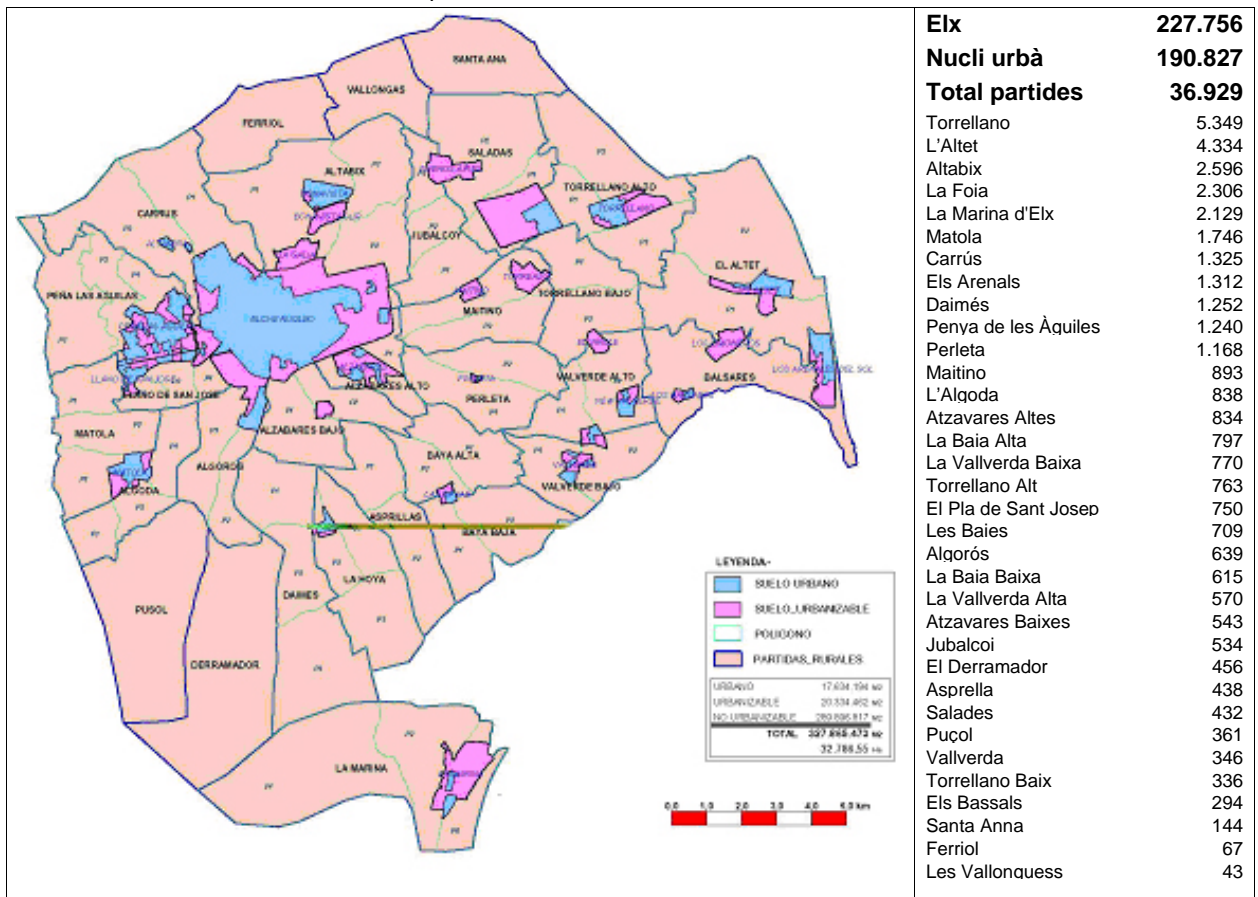
Per últim, ja al segle XXI, la declaració del Palmerar i el Misteri com a Patrimonis de la Humanitat per la UNESCO representa un impuls al turisme, sector que no vènia sent considerat com a activitat rellevant en termes d'ocupació i que obri noves possibilitats de diversificació econòmica per a la ciutat i la oportunitat de participar del districte del sector turisme del sud del País Valencià.

2. La ciutat actual.

Elx és la tercera ciutat del País Valencià per població, extensió i recursos. Té un terme municipal de 326 km² i conforma, amb Alacant (a 20 km), la segona àrea més poblada i que amb la consideració de Múrcia (a 50 km) i altres nuclis de població importants de l'entorn, forma part de l'eix meridional de l'Arc Mediterrani Espanyol.

Elx, capital de la comarca del Baix Vinalopó, limita al nord amb els termes d'Asp i Monfort del Cid, al sud amb Catral, Dolors, Sant Fulgenci i Guardamar del Segura, a l'oest amb Crevillent i a l'est con Santa Pola, la ciutat d'Alacant i la Mediterrània, amb una costa de més de nou quilòmetres de platja.

Il·lustració 1. Partides rurals i població. Juliol 2006.



Font: Dades del Padró Municipal d'Habitants al 5 de juliol de 2006. Ajuntament d'Elx.

Espacialment, el municipi s'estructura en el nucli urbà i les seues trenta-dos partides rurals, que alhora conformen el Camp d'Elx, els nuclis urbans de les partides rurals i les platges. En termes de població, en el nucli urbà està empadronat el 84% de la població (190.827 habitants). Cal destacar els nuclis de les partides rurals de

Torrellano (5.349 habitants), l'Altet (4.334), la Foia (2.306) i els nuclis turístics de la Marina d'Elx (2.129) i els Arenals del Sol (1.312).

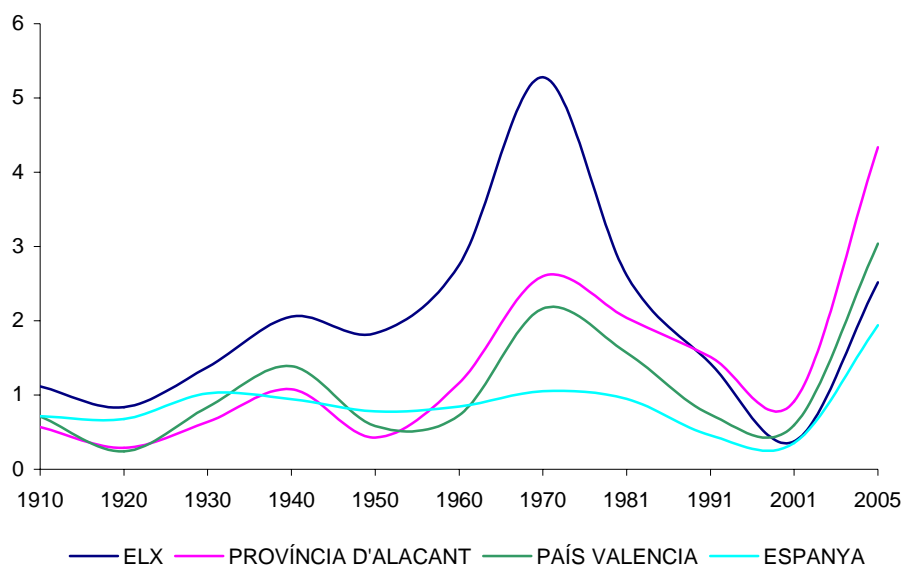
El nombre oficial de població provisional referida a l'1 de gener del 2006 comunicada per l'Institut Nacional d'Estadística és de 217.522 habitants, les dades del Padró Municipal d'Habitants a data de juliol del 2006 l'eleva a 227.756. Elx ha experimentat en la seua estructura social un increment en el nombre d'immigrants, que assoleix un percentatge de participació de vora el 10 % (26.551 habitants). Elx compta amb una estructura de població Jove. En els últims deu anys s'hi ha produït un creixement del 17% de la població (191.788 habitants el 1996) i és considerablement més gran, 44%, el creixement de població en les partides rurals. La Il·lustració 1 mostra les partides rurals il·licitanes i els habitants al juliol de 2006.

Després de València i Alacant, Elx és la tercera ciutat en nombre d'habitants del País Valencià, sent una de les majors ciutats d'Espanya, ocupant actualment, segons les dades del Padró d'Habitants proporcionats per l'Institut Nacional d'Estadística, el vint-i-dosé lloc del rànquing de població entre els més de 8.000 municipis espanyols i la quinta de les ciutats no capitals de província amb nombre més gran d'habitants. La rellevància en termes de població aconseguit per la ciutat, té el seu punt de referència en l'increment poblacional experimentat en la dècada dels seixanta.

3. Evolució demogràfica i indústria del calçat.

Encara que l'evolució demogràfica d'Elx es caracteritza per presentar un saldo positiu de creixement en l'últim segle, és en la dècada dels seixanta quan s'experimenta un increment considerable en el nombre d'habitants, que presenta índexs de creixement superiors als observats tant en la resta de la província d'Alacant, el País Valencià i l'Estat Espanyol (Il·lustració 2). Aquest increment té el seu origen en el procés migratori que ocasiona desequilibris territorials en el conjunt de l'estat, amb un progressiu despoblament de les zones rurals i el desplaçament cap a zones amb experiència industrial més gran, i que ha sigut un dels distints factors que ha incidit en el model de creixement del País Valencià (Sevilla, 1985, 44).

II-lustració 2. Taxa de creixement intercensal (%) de la població. 1990-2005.



Font: INE i Padró d'Habitants.

Elaboración: J. Mora. Regidoria de Foment. Ajuntament d'Elx

En el cas d'Elx, entre el cens de 1960 i el Padró de 1975, la població es duplicà, passant de 73.320 a 147.614 habitants. Aquest creixement demogràfic es concentrà bàsicament en el nucli urbà del municipi (Taula 1). L'explicació d'aquest fet, té el seu origen en l'evolució creixent de l'activitat econòmica principal del municipi: la fabricació de calçat.

Taula 1. Evolució de la població del nucli urbà i del camp d'Elx, 1900-2005

ANYS	Total Municipal	Nucli urbà			Camp		
		Població ciutat	Pes Relatiu	% Δ	Població camp	Pes Relatiu	% Δ
1900	27.308	14.218	52,07	--	13.090	47,93	--
1910	30.511	16.039	52,57	12,81	14.472	47,43	10,56
1920	33.167	19.222	57,96	19,85	13.945	42,04	-3,64
1930	38.013	23.159	60,92	20,48	14.854	39,08	6,52
1940	46.596	31.275	67,12	35,04	15.321	32,88	3,14
1950	55.877	34.717	62,13	11,01	21.160	37,87	38,11
1960	73.320	50.989	69,54	46,87	22.331	30,46	5,53
1970	122.663	101.271	82,56	98,61	21.392	17,44	-4,20
1981	162.873	143.000	87,80	41,21	19.873	12,20	-7,10
1991	187.596	166.422	88,71	16,38	21.174	11,29	6,55
2001	194.767	165.834	85,14	-0,35	28.933	14,86	36,64
2005	215.137	181.505	84,37	9,45	33.632	15,63	16,24

Font: I.N.E. i Padró d'Habitants (Ajuntament d'Elx)

Elaboració: J. Mora. Regidoria de Foment. Ajuntament d'Elx

La tradició en la fabricació d'espardenyes amb soles d'espart arrancà en la mitat del segle XIX i anà configurant un sistema productiu descentralitzat, en el qual només algunes de les faenes (muntatge del producte) es realitzaven en l'interior de la fàbrica, mentre que les fases intermèdies estaven en mans de treballadors a domicili, que rebien una remuneració per peça elaborada. El desenvolupament de l'agricultura i el comerç de la producció agropecuària afavoriren a poc a poc l'expansió de la fabricació del calçat, amb el suport del coneixement artesà i en l'abundància i predisposició de la mà d'obra, que es convertí en un dels factors principals de l'expansió industrial (Ybarra, 1986, 16).

L'especialització en la fabricació de calçat s'estengué per poblacions veïnes de les Valls del Vinalopó, que donarà pas als monocultius industrials d'Elda, Petrer, Monòver i Villena entre altres. Al Vinalopó Mitjà el principal producte elaborat va ser el calçat de cuir. El desenvolupament a Elx del calçat de cuir va ser una derivació directa de la indústria de l'espardenya, que proporcionà empresaris i treballadors coneixedors d'un sector amb molts punts en comú amb el de la sabata, junt amb una xarxa de servicis i d'indústries auxiliars que actuaven com a suport per a les dues indústries¹.

El començament de la Guerra Civil canalitzà la producció com a subministrament per a l'exèrcit republicà, alhora que es produí una revolució social que afectà la propietat i la gestió de les empreses. Foren confiscades la majoria de les empreses tèxtils, mentre que les fàbriques d'espardenyes i de calçat de cuir romangueren per regla general simplement amb controls obrers. Després del conflicte, els anys posteriors a la guerra marcaren serioses dificultats a les empreses del calçat, la política autàrquica, l'escassetat de matèries primeres, la impossibilitat de renovar la maquinària i les restriccions elèctriques, implicaren una disminució de la productivitat. Mentre el 1936 la matrícula industrial d'Elx registrava 47 fàbriques d'espardenyes i 65 de calçat de cuir, el 1950 les fàbriques i els tallers espardenyers només sumaven 37 establiments i quedaren tan només 36 fàbriques de calçat. Durant aquesta etapa, foren les grans empreses que integren en el seu procés la fabricació dels principals components (soles de goma, calçat vulcanitzat), les que es van veure afavorides per la política econòmica del franquisme, seguint el model capitalista fordista de concentració i estandardització del producte.

¹ Document de l'exposició *El desenvolupament d'una ciutat industrial: Elx, 1850-2006*. Ajuntament d'Elx.

A pesar d'aquells anys d'aparent canvi de model en el procés productiu, a mitjan segle XX, Elx era una ciutat netament industrial, el 51'5% de la seua població activa estava ocupada en aquest sector. La tradicional presència en el territori d'activitats vinculades a la producció de calçat proporcionà a les empreses un mercat local de mà d'obra, matèries primeres, maquinària i servicis especialitzats, en definitiva, d'una sèrie d'economies externes a l'empresa però internes a la indústria, que afavorí el creixement ràpid de la producció, que dugué a parlar del model de concentració industrial, districte industrial, cluster o microcluster, segons els distints autors.

Aquestes economies externes a l'empresa implicà que la majoria de les «fàbriques totals» , en el sentit de reunir en elles tots els processos de fabricació, desaparegueren durant la dècada dels seixanta, bé per fallida o per desmembrament de les distintes fases productives en xicotetes empreses, (Sevilla, 1985, 45), per adaptar-se a un procés productiu més flexible i competitiu.

El període expansiu de la indústria il·licitana es beneficià de les òptimes condicions que presentava el mercat laboral espanyol. L'obertura a les noves condicions del capitalisme internacional i la progressiva desaparició de l'intervencionisme del sector públic provocaren a principis dels 60 un fort procés migratori que tractava d'equilibrar l'oferta i la demanda de mà d'obra segons els esquemes clàssics del capitalisme (...). El cas d'Elx o el del País Valencià en general, que ha basat el seu creixement econòmic en sectors intensius en el factor de mà d'obra, no es podria explicar sense la llibertat de fluxos d'aquest, tenint en aquests casos que haver desenvolupat una dinàmica ben distinta de la que s'emprengué. (Sevilla, 1985, 49-53).

Es pot per tant esbossar el conjunt d'aspectes, en els plans internacional, nacional i local, que marcaren el desenvolupament de la ciutat i de la seua economia durant la segona mitat del segle XX:

- Noves condicions de divisió internacional del treball.
- Increment del nivell de vida dels països més desenvolupats.
- Alliberament aranzelària que incideix en el desplaçament dels sectors productius manufacturers intensius en mans d'obra cap a països amb nivells salarials més baixos.
- Pla d'Estabilització de 1959 i del Programa d'Ajuda a la Indústria subscrit entre Espanya i els Estats Units d'Amèrica.

- Canvis demogràfics en la geografia espanyola: despoblament de les zones rurals i migració a zones urbanes.
- Amplia base artesanal preexistent en la ciutat.
- Abundància i predisposició de mà d'obra, afavorida pels processos migratoris: el nucli urbà duplicà la seua població en els deu anys compresos entre el 1960 i el 1970.
- Possibilitats d'absorció de la mà d'obra per part de la indústria del calçat, que al seu torn reforçà la immigració a la ciutat.
- Avantatges de la divisió del procés productiu de les «fàbriques totals» en tallers dispersos però coordinats que afavoriren alhora l'ocultació de l'activitat: economia submergida.
- Dinamisme empresarial afavorit pels requisits de baixa capitalització per a iniciar una activitat vinculada al calçat.
- Alta participació del treball femení en les fases ocultes de l'activitat.

La demanda de mà d'obra per a treballar en la indústria del calçat provocà l'atracció d'immigrants vinguts des de poblacions del Baix Segura i regions espanyoles properes, principalment Múrcia, Castella La Manxa i Andalusia. La següent taula arreplega la província de naiximent segons tram d'edat, augmentant la participació de les províncies origen d'immigració conforme s'augmenta el tram d'edat.

Taula 2. Província de naiximent i trams d'edat de la població empadronada. Juliol 2006.

Província de naiximent	Población Total		Majors de 40 anys		Majors de 50 anys		Majors de 60 anys	
Alacant	150.732	76,48%	53.474	59,31%	34.675	56,66%	22.017	58,32%
Múrcia	9.599	4,87%	8.264	9,17%	6.574	10,74%	4.167	11,04%
Granada	6.811	3,46%	5.799	6,43%	3.864	6,31%	2.119	5,61%
Albacete	5.821	2,95%	5.160	5,72%	3.978	6,50%	2.421	6,41%
Jaén	4.704	2,39%	3.971	4,40%	2.715	4,44%	1.554	4,12%
Ciudad Real	2.314	1,17%	1.999	2,22%	1.510	2,47%	884	2,34%
Madrid	2.080	1,06%	1.014	1,12%	576	0,94%	354	0,94%
València	1.409	0,71%	764	0,85%	482	0,79%	280	0,74%
Barcelona	1.240	0,63%	506	0,56%	267	0,44%	158	0,42%
Córdoba	1.155	0,59%	965	1,07%	699	1,14%	405	1,07%
Málaga	1.076	0,55%	935	1,04%	714	1,17%	397	1,05%
Almeria	1.055	0,54%	866	0,96%	636	1,04%	358	0,95%
Badajoz	874	0,44%	764	0,85%	559	0,91%	319	0,84%
Conca	696	0,35%	598	0,66%	460	0,75%	265	0,70%
Sevilla	687	0,35%	528	0,59%	372	0,61%	213	0,56%
Caceres	641	0,33%	584	0,65%	459	0,75%	280	0,74%
Resta	6.180	3,14%	3.972	4,41%	2.658	4,34%	1.561	4,13%
Total	197.074	100,00%	90.163	100,00%	61.198	100,00%	37.752	100,00%

Font: i Padró d'Habitants (Ajuntament d'Eix). Elaboració pròpia,

L'establiment de treballadors vinguts tant de la comarca del Baix Segura, com de les Valls del Vinalopó, contribuïren a la dinàmica d'intercanvi territorial en termes econòmics i socials entre Elx i les poblacions dels voltants. Per una part, les facilitats d'iniciar l'activitat per compte propi i participar en alguna de les distintes fases fragmentades del procés productiu, feu que activitats proclius a l'ocultació, també s'anaren desplaçant, en les dècades següents, cap als municipis del Baix Segura. Per altra banda, l'existència de tres microclusters propers com són el de Villena, Elx i Elda-Petrer, implicaren l'establiment de relacions comercials entre empreses de les distintes poblacions, que si bé presenten una especialització geogràfica segons classe calçat², utilitzen matèries primeres i recursos comuns (activitat química, maquinària del calçat, subministradores de pells, tèxtils, auxiliar del calçat, cartonatges i envasos). No es pot obviar la creació el 1960 de la Fira Internacional del Calçat i Indústries Afins a Elda, reflex de la bonança econòmica del sector. La incapacitat de respondre a la demanda de sòl industrial, apareixerà com un altre element que fa que les empreses busquen altres ubicacions en municipis de les rodalies.

4. El creixement urbà de la ciutat: l'ampliació de la fàbrica dispersa.

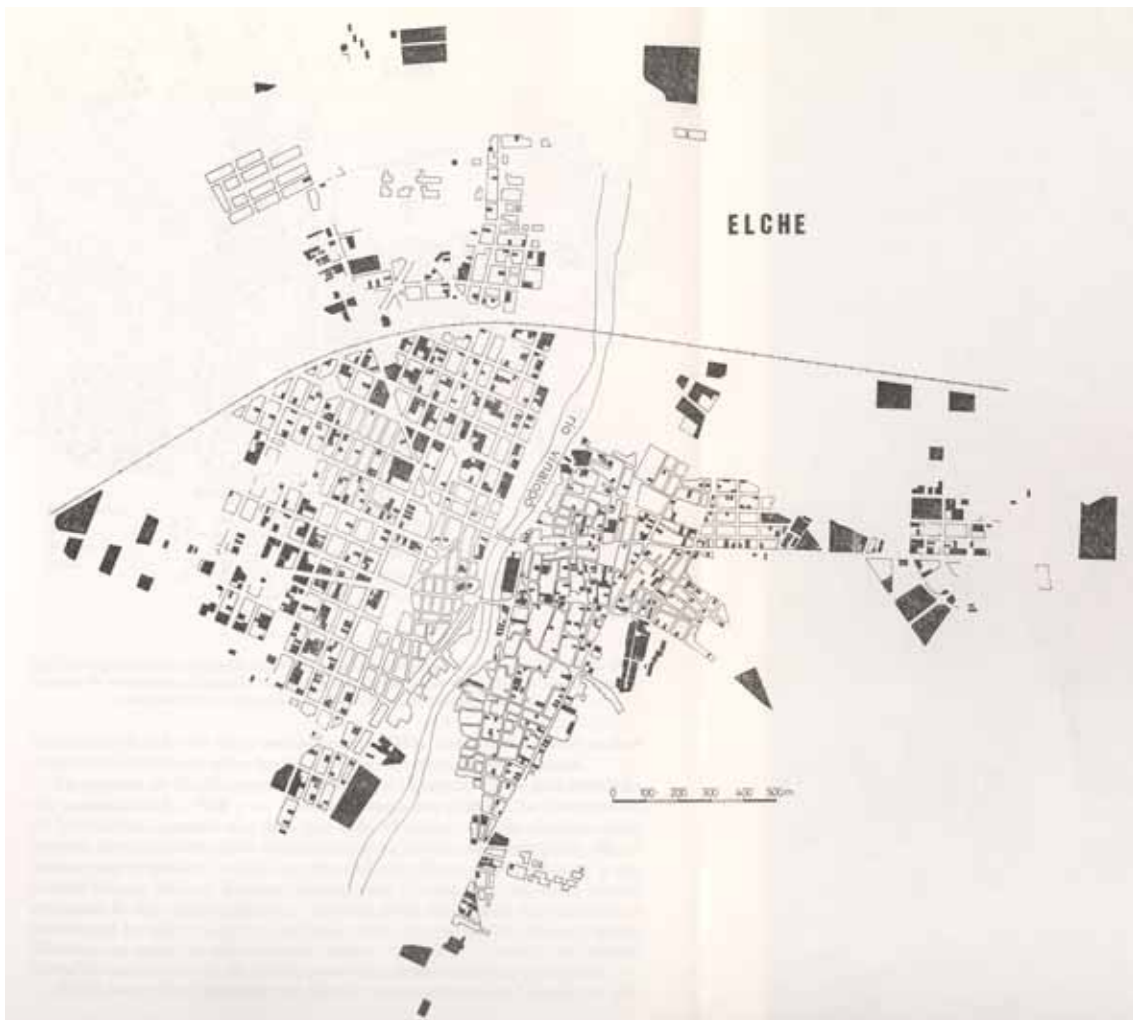
El ràpid creixement de la població durant la dècada dels seixanta fa que Elx presente un dels ritmes de dinamisme urbà més grans en aquell període, de 73.320 habitants el 1960 passa a 147.614 el 1975 (101'3%), i de 18.633 habitatges construïts en 1960 s'arriba a als 39.297 del 1970 (110'9%), i a 62.904 en 1980. Aquest desenvolupament urbà es produí (a partir dels 70) sobre els solars deixats per l'enderroc d'antigues indústries. (Sevilla, 1985,17).

El desenvolupament urbà s'orientà cap a llevant, en el marge dret del riu Vinalopó, els denominats barris de al·luvió, Carrús, el Toscar, el Pla s'edificaren a fi de donar allotjament als nous treballadors. El Pla General d'Ordenació Urbana del 1962, el primer que es fa a Elx després de l'obligatorietat que imposà la Llei del Sòl del 1956, no resultà prou eficaç per ordenar l'arrancada urbanística que durant la dècada experimentà la ciutat, ja que no comptà amb una zonificació adequada, fet que patí especialment la indústria, per a la qual no es disposà de cap reserva de sòl d'ús

² Elx: vestir i temps lliure, games mitjana i mitjana-alta; Elda-Petrer: calçat de dona de vestir de qualitat mitjana-alta i Villena calçat de xiquet gama mitjana-alta.

exclusiu. Això implicà que l'expansió industrial de la fi dels anys 60 i el començament dels 70 es desenvolupara preferentment sobre les zones rurals limítrofes (SEVILLA, 1985, 250). L'**ordenació desordenada** d'aquest creixement féu que les plantes de producció industrial/artesanal es localitzaren en l'interior del teixit urbà, compartint l'espai amb els usos comercials i residencials, i ubicant-se en la perifèria només quan les necessitats de sòl ultrapassaren les disponibilitats que oferien els baixos dels edificis d'habitatges; en aquest cas se solien assentar al costat de les carreteres d'entrada i eixida de la ciutat. En la il·lustració 3, s'observa la dispersió de l'activitat industrial en el nucli urbà.

Il·lustració 3. Superfície ocupada per les indústries en 1961, segons el Pla General d'Ordenació Urbana.



Font: Vicente Gozávez Pérez.

El 1968 va ser aprovat el Pla Parcial d'Altavix, amb el qual es desenvolupà el primer polígon industrial d'Elx, fruit de la iniciativa pública, en un intent de satisfer la demanda

de sòl que el PGOU no preveia inicialment; tot i això, l'expansió industrial continuà centrant-se en les zones rurals, sobretot en la vora de les carreteres, ja que en 1972 el polígon d'Altabix ja estava ocupat en més de les seues dues terceres parts. Aquests desajustos entre la demanda i l'oferta de sòl industrial, que arribaren a provocar una fuga important d'inversions a localitats de les rodalies, unit a l'excessiva tolerància fabril existent en l'interior de la ciutat, foren dos dels motius que impulsaren a l'administració a dur a terme la revisió del PGOU, que finalment va ser aprovada en 1973.

En el nou planejament es recollien diverses macrozones industrials, de les quals destacava, per extensió, el polígon de Carrús, encara que la seua urbanització no començà ans de la segona mitat de la dècada dels 80. Tant l'actuació del polígon d'Altabix com el de Carrús, tingueren un desenvolupament lent i no aconseguiren evitar l'escassetesa del sòl i l'elevat preu d'aquest per a les empreses. En eixe procés, no cal subestimar la crisi que s'inicià a partir del 1977 en la indústria valenciana del calçat, la disminució en el volum d'exportacions afectà directament les empreses que es trobaven amb plantilles sobredimensionades.

L'increment dels costos laborals, de les matèries primeres i de l'energia, contribuïren a agreujar l'economia de les empreses, cosa que es traduí en el descens gradual del nombre d'empreses i treballadors. La no adaptació durant la dècada dels setanta a les noves condicions del mercat internacional retardà l'ajust en les estructures productives. El Reial Decret Llei 9/1981, de 5 de juny, sobre reconversions industrials (Llei Bayón) considerà la indústria del calçat de les Valls del Vinalopó com un sector bàsic nacional que necessitava una reconversió i que tindria accés a les ajudes públiques estatals per a afrontar-la. A pesar de ser considerat com a sector bàsic nacional, no pogué beneficiar-se de les ajudes estatals de la política industrial. El govern va ometre les propostes consensuades per la Comissió Tripartita creada el 1980 i composta per representants de la patronal, sindicats i Administració que consensuà les mesures a adoptar a fi de superar la problemàtica específica del sector, elaborant un pla per decret (Reial Decret Llei 1002/1982, de 14 de maig).

Les propostes de la Comissió giraven al voltant dels distints problemes del sector. En primer lloc, instava el govern a adoptar mesures que reduïren l'economia submergida en nom d'una competència més lleial i d'evitar la degradació de les condicions laborals i empresarials de la província. En segon lloc, se sol·licitava suport econòmic per a afrontar la modernització tècnica i, sobretot, per a desenvolupar altres activitats

relacionades amb el sector però amb un contingut tecnològic més gran. En tercer lloc, es pretenia que es reduïren les quotes a la Seguretat Social de la part empresarial. En quart lloc, i per a facilitar el redimensionament de les plantilles sense que patiren els costos els treballadors, se sol·licitava la reducció de la jornada laboral a quaranta hores, la jubilació anticipada i obligatòria als seixanta anys, la legalització del treball a domicili i el temporal. (Ramón, 2005,12). Els resultats del Pla foren mínims.

Els primers anys de la dècada dels huitanta foren anys de dificultats per al calçat per tal com s'aguditzaren els processos d'informalització del sector:

«Bàsicament la informalització a què fem referència és treball ocult, economia i activitat no declarada; és la utilització de treball en cases, locals, magatzems, etc. sense que es complisquen els requisits laborals que exigeix la legislació; és també la producció que es porta a terme en aquelles empreses i que no es declara per tal d'evadir els condicionaments fiscals i legals existents. En aquest cas i per al calçat alacantí s'estima que l'economia oculta arriba a representar entre 35-40 % del total del cost de producció, la qual cosa, transformat en preus del producte final, arriba a representar entre un 5-15 % menys en el preu final. Aquesta disminució de costos es deu exclusivament al fet de realitzar-se amb distinta intensitat treball ocult en diferents fases de procés de fabricació i de distribució del calçat. Aquests dos processos - subcontractació i informalització- no tenen perquè anar units. Tanmateix, en el cas de la indústria de calçat ha sigut aquest un procés que s'ha donat en paral·lel, confontent-se la majoria de les voltes.»

Ybarra 2000, 201

Els canvis més radicals en el sector del calçat valencià es produïren al llarg de la dècada dels huitanta i es consolidaren en la dècada dels noranta. Aquesta situació de crisi periòdica fa que en la ment col·lectiva il·licitana es presente la idea que es tracta d'una «estructural crisi conjuntural», ço és, el calçat sempre ha travessat moments difícils i, d'alguna manera, sempre els ha superat. Però com en tots els moments difícils, fa l'efecte de que és l'última situació de crisi la que difícilment serà superada.

5. Articulació del territori i política municipal de creació de sòl industrial.

La segona mitat dels anys huitanta es caracteritzà per les dificultats derivades de la situació fluctuant del dòlar nord-americà respecte a la pesseta. Les exportacions en la recta final d'aquesta dècada dibuixaren una línia trencada amb notables oscil·lacions en funció del tipus de canvi. Un dels moments més baixos en el valor de les exportacions es produí el 1990, quan les vendes a l'exterior assoliren el seu mínim en el període. En els anys següents es mantingué una permanent incertesa a causa d'una

política monetària basada en la sobrevaloració de la pesseta, que posà en perill la situació del calçat espanyol en els mercats internacionals.

Davant d'aquest panorama, els principals empresaris del sector iniciaren una reorientació dels seus beneficis a fi de diversificar riscos davant de les perspectives de la indústria del calçat: El capital inicià un llarg pelegrinatge, que arriba fins al nostres dies, que s'orientà cap al sector de la construcció.

Entre aquestes «reorientacions de capital» destacà l'adquisició de les salines d'Aigua Amarga pels propietaris d'una de les principals marques de calçat esportiu de la ciutat, per tal de promoure *Urbanización Marina Blanca* (1988). Aquest espai, a cavall entre els termes municipals d'Alacant i Elx, s'ubica sobre la mateixa superfície del Plan Lucentia, projecte d'urbanització turística en una gran propietat del Banco de Bilbao des del 1969. La parcel·la ocupa una superfície total de 2.005.400 m², dels quals 1.252.630 m² són al terme municipal d'Elx i la resta en el d'Alacant. Els distints plans no fructificaren però en l'actualitat aquest espai encara és objecte de fortes pressions urbanístiques.

Quant a l'urbanisme il·licità, l'any 1986 s'aprovà una nova revisió del Pla General d'Ordenació Urbana, que no pretenia grans creixements urbans. Les seues prioritats eren atendre problemes urgents de la ciutat (dotacions, qualitat urbana, protecció del patrimoni cultural, política d'habitatge i adquisició d'horts urbans, ço és, protecció gradual del palmerar). Entre els criteris i objectius en matèria industrial el nou pla s'orientà a augmentar l'oferta de sòl industrial, mantenir els usos industrials que no interferiren amb altres usos en els seus emplaçaments actuals, creació de nous polígons en les carreteres de Crevillent i Asp, creació de teixit de sutura per a recollir la indústria existent en la zona sud i restricció estricta d'ubicació en el camp. (Larrosa, 5). El PGOU advoca per mantindre les fàbriques i els tallers dispersos en el teixit urbà, si be, preveu el canvi d'ús d'algunes parcel·les industrials, una vegada haja cessat l'activitat de les empreses allí implantades. Durant la vigència d'este Pla (1986-1998) s'aprecia una disminució dels establiments industrials situats en l'interior de la ciutat en canvi, augmenten les naus construïdes en el camp, a causa de l'edificació de desenes de fàbriques il·legals cada any, ubicades en sòl no urbanitzable.

Però, encara que els interessos privats tant del món empresarial local com el de les grans entitats financeres³ centren la seua atenció en l'espai comprés entre els municipis d'Alacant, Elx i Santa Pola, va ser l'actuació d'una multinacional francesa la que donà el senyal d'eixida a les distintes propostes que en els últims vint anys s'han centrat en l'espai comprés entre aquest municipis. A mitjan dels huitanta la cadena d'hipermercats *Mamut* obrí un centre comercial en el punt mitjà geogràfic entre les poblacions d'Alacant i Elx, a llevant de la partida il·licitana de Torrellano. Els estudis de mercat que degueren sustentar aquesta decisió devien estar ben encaminats si consideraven la població potencial que un centre d'aquestes característiques podria atendre, però, segons sembla, no es tingueren en compte una altra sèrie d'intangibles que dugueren al tancament de l'activitat poc temps després de ser inaugurada. Tradicionalment Alacant ha mirat cap al nord, a les comarques de l'Alacantí i de la Marina Baixa, i Elx ha mantingut majors vincles amb l'eix industrial del Vinalopó i la propera comarca del Baix Segura.

En aquest sentit, des de la creació el 1964 de l'Aeroport de l'Altet, servici de caràcter metropolità, la costa il·licitana no experimentà un desenvolupament turístic, llevat de l'experiència dels Arenals del Sol. Però com s'assenyala anteriorment, si bé com a anècdota, el fracàs del centre comercial suposà el punt de partida perquè tant els interessos privats tornaren a fixar els seus projectes d'actuació en aquest espai, com perquè les administracions públiques assumiren el paper de promoció i ordenació sobre el territori.

Tancat el centre comercial, es disposà d'unes instal·lacions adequades, de caràcter supramunicipal i amb unes infraestructures tant viàries com aeroportuàries suficients, per a donar resposta a una reiterada demanda del sector calçat: la renovació de la Fira Internacional del Calçat i Indústries Afins, que amb més de 25 anys de vida, ha complit el seu propòsit i requereix una ampliació. A pesar del sacrifici que suposà per al món empresarial i per a la ciutat d'Elda, des de la Conselleria d'Indústria, Comerç i Turisme, es finançaren les actuacions per agençar el centre comercial i establir la seu de la Institució Firal Alacantina, inaugurada a principis de la dècada dels noranta.

³ Projecte d'urbanització dels voltants del Clot de Galvany per part del Banco Exterior, amb la construcció d'adossats i camps de golf, estenent la zona ocupada del Gran Alacant. Si bé el projecte es paralitzà per l'àmplia protesta de col·lectius ciutadans, la divergència de les polítiques municipals en matèria urbanística i l'absència de coordinació entre municipis, vint anys després el projecte està pràcticament conclòs: la zona confrontant del Clot de Galvany que pertany al municipi de Santa Pola està colapsada per àrees residencials, seguint un model de desenvolupament turístic que ha demostrat el seu esgotament en altres municipis del País Valencià i el resultat principal del qual, la deprecació del territori, està sent ampliament contestat des de la Unió Europea.

Des de l'àmbit privat, el Club d'Inversors de la Província d'Alacant presentà la iniciativa del Triangle Alacant, Elx, Santa Pola (TAESP), projecte que pretenia coordinar i planificar les actuacions dels distintes administracions i agents socials en la zona. El desenvolupament de l'estudi va ser encarregat a un equip de professionals i presentat a les distintes administracions per a la seua valoració i posada en marxa. Aquest document no deixava de ser unes primeres propostes per a l'espai i no s'havia consultat amb les distintes administracions implicades, per tal com el més important era conèixer el distint grau de compromís que totes elles podien tenir en el seu possible desenvolupament.

Entre les distintes alternatives que s'estudiaren per a la seua posada en marxa, la que prevalgué fou la creació d'una fundació que integrara totes les parts implicades. Amb la denominació *Fundació per a la promoció del Triangle Alacant-Elx-Santa Pola*, es constituí una fundació cultural privada de servici i promoció, davall del protectorat de la Generalitat Valenciana, sense fins lucratiu, amb personalitat jurídica pròpia i plena capacitat d'obrar, l'objectiu de la qual era fomentar la cooperació de les Entitats que d'aquesta formen part per a l'ordenació, promoció i desenvolupament de l'àrea del TAESP- quant a espai singular dotat de notables potencialitats d'animació econòmica i social per a la província d'Alacant i en general per al País Valencià- a través de l'intercanvi d'informació, coordinació d'actuacions, realització d'activitats culturals, estudis d'investigació i en general tots aquells actes per a la promoció socioeconòmica de la zona, vetllant perquè això es realitze de manera respectuosa amb l'entorn ecològic.

El Patronat de la Fundació estava integrat entre altres, per el Conseller d'Indústria, Comerç i Turisme, el President de la Diputació Provincial d'Alacant, els Alcaldes dels Ajuntaments d'Alacant, Elx i Santa Pola, els Consellers d'Obres Públiques, Urbanisme i Transports; Treball i Assumptes Socials i Medi Ambient, el Rector de la Universitat d'Alacant i els representants legals de distintes entitats econòmiques i sindicals.

A pesar que el canvi que es produí en el Consell arran de les eleccions autonòmiques del 1995 derivà en l'abandó del projecte, cert és que diverses iniciatives empreses durant la seua vigència es plasmaren en la realitat. Entre elles destaca l'Oficina d'Harmonització del Mercat Interior, que possiblement no hauria acabat instal·lant-se a Alacant si el projecte del Triangle no haguera existit. No seria tampoc aventurat dir que en la ubicació definitiva de l'OAMI tingué molt pes la participació del Secretari d'Estat

d'Indústria i Energia, l'alacantí, Juan Ignacio Moltó. De la mateixa manera, que en la creació de la Fundació del Triangle jugà un paper important el Conseller d'Indústria, Comerç i Turisme de la Generalitat Valenciana, l'il·licità Martín Sevilla, únic representant del Consell amb qui ha comptat la ciutat en els més de vint anys de govern autonòmic⁴.

Per la seua banda, per a l'Ajuntament d'Elx, els últims anys de la dècada dels huitanta i començament dels noranta es caracteritzaren pel desenvolupament d'infraestructures, equipaments bàsics i l'execució d'inversions. La política urbanística s'incorporà en el desenvolupament econòmic del territori emprenent l'actuació pendent del Polígon Industrial de Carrús i constituint l'empresa municipal PIMESA (Promociones e Iniciativas Municipales de Elche) a fi de promoure i gestionar el sòl per a la creació de polígons industrials, agrícola, de servicis i d'habitatge. Un dels primers projectes empresos per PIMESA va ser el projecte Elx Parc Industrial, localitzat en les partides de Torrellano i Salades. Encara que el parc naix a principis dels noranta, serà a partir de mitjan dècada, coincidint amb la recuperació del sector calçat, quan aconseguí uns nivells de ocupació que faran necessària la progressiva ampliació d'aquest.

Tot i que el projecte és municipal, el seu desenvolupament s'emmarca en l'actuació de Ciutat Lineal de la Indústria, contemplat en el document del Triangle, fent partícip el projecte des del govern local a la Fundació del TAESP. La ubicació de l'espai és estratègica: propera a l'aeroport de l'Altet, al port d'Alacant i a la terminal de càrrega del ferrocarril i enllaçat amb les vies principals de comunicació terrestres (N-340, Autovia Alacant Madrid, Autopista del Mediterrani). El projecte inicial contemplava el desenvolupament d'un milió de metres quadrats, encara que les ampliacions realitzades assoleixen una oferta total de sòl per a l'activitat econòmica de 2.700.000 m².

6. L'adaptació necessària.

L'any 1995 marcà el punt d'inici de la transformació de la ciutat, en el període transcorregut han tingut lloc una sèrie de successos que han canviat tant la fisonomia urbana de la ciutat com el seu perfil socioeconòmic. En terme d'anàlisi estratègica, la ciutat compta amb noves «fortaleses» però amb moltes de les «debilitats » que

⁴ Josep Lluís Barceló Rodríguez va ser Conseller d'Educació i Ciència durante el primer Govern Preautonòmic del 10/04/1978 al 30/06/1979.

tradicionalment ha presentat, alhora que les «amenaces» externes dibuixen un escenari davant del qual és difícil avançar si es canalitzaran correctament les «oportunitats». L'economia continua girant al voltant del calçat, encara que la participació de l'ocupació en els distintes sectors d'activitat ha experimenta canvis significatius. Al mateix temps, la ciutat s'ha dotat de nous «arguments» per potenciar el paper supramunicipal que exerceix sobre el territori i participar en sectors d'activitat amb major implantació i tradició en municipis de l'entorn, com és el cas del turisme. En les línies següents s'enumeren els distintes fets que han transformat la ciutat i que incidiran en el seu futur.

Quant a les iniciatives empreses a principis dels noranta, el canvi que es produí en el Consell després de les eleccions autonòmiques del 1995 derivà en un abandó gradual del projecte del Triangle, encara que l'actuació plantejada en el si de la Fundació del TAESP relativa a la ubicació de la nova ampliació de la Universitat d'Alacant, és reeditada pel Govern Valencià amb la creació de la **Universitat Miguel Hernández d'Elx**⁵. Salvant la inicial polèmica en l'àmbit universitari sobre la fórmula adoptada per a la seua creació, es tracta, sens dubte, d'un fet que introduí nous aires i possibilitats en la societat il·licitana i que convertí Elx en ciutat universitària⁶ i nou referent acadèmic del País Valencià.

En 1998 s'aprovà una nova revisió del **Pla General d'Ordenació Urbana**, iniciada en 1992. A diferència de plans anteriors en què l'eix Elx-Crevillent havia marcat les línies principals d'actuació, la nova universitat, el desenvolupament d'Elx Parc Industrial i la ubicació de la Institució Firal Alacantina, reorientà el creixement de la ciutat cap a l'«espai urbà difús» entre Elx i Alacant. El pla incentivà el trasllat de les indústries del nucli urbà als polígons industrials, tant amb el canvi d'usos del sòl de les indústries ubicades en el nucli urbà com amb la política de creació de sòl industrial.

Eixe mateix any, des de l'administració local es plantejà la iniciativa d'adoptar un instrument de participació ciutadana per tal de gestionar el canvi en el model de ciutat, davant dels reptes que anaven a suposar la implantació de la Universitat de Elx i l'aprovació del nou Pla General d'Ordenació Urbana. Com a rerefons d'aquesta idea de planificació estratègica hi ha la realització d'una anàlisi profunda de l'estructura

⁵ LLEI 2/1996, de 27 de desembre, de la Generalitat Valenciana, per la qual es crea la Universidad Miguel Hernández d'Elx.

⁶ Elx ja comptava amb el centre associat de la Universitat Nacional a Distància. La Universitat Miguel Hernández i la posterior implantació en la ciutat de la Universidad Cardenal Herrera-CEU, completen l'oferta universitària de la ciutat.

funcional de la ciutat per a comprovar les seues possibilitats de diversificació, segons es desprèn d'alguns dels treballs que es realitzaren pel que fa a l'estructura productiva: diversificació econòmica i desenvolupament local, la ciutat i les tecnologies de la informació, la planificació dels models turístics, el nou urbanisme comercial.

D'aquesta manera, **FUTURELX, pla estratègic de la ciutat**, començà el 1998, amb la firma d'una declaració institucional per part dels agents polítics econòmics i socials principals, on s'insistia que Elx havia de transformar-se per arribar a ser una ciutat més habitable, solidària, sostenible, competitiva i amb un gran nivell de qualitat de vida per a la seua ciutadania, que potenciara el seu paper de centre econòmic i n'afavorira la integració en l'eix de desenvolupament europeu de l'Arc Mediterrani. Segons defineix el propi pla, *Futurelx* està promogut i liderat per l'Ajuntament d'Elx, i es converteix en l'instrument fonamental d'una política de gestió del canvi del model de ciutat, per a adaptar-lo a les tendències i els condicionants del seu entorn social, econòmic i territorial; a partir d'un procés de reflexió i debat ciutadà, que té per objectius dissenyar i implantar un projecte global de ciutat. Els primers objectius que es fixaren en eixe moment foren els següents:

- Potenciar la diversificació de l'activitat econòmica, prenent com a referència el sector del calçat.
- Aconseguir l'atracció del turisme de qualitat, fomentant el turisme de la tercera edat, les activitats de cap de setmana i oferent servicis culturals que fomenten l'estada turística.
- Promoure la modernització tecnològica en tots els sectors d'activitat.
- Millora de les infraestructures i comunicacions, facilitant els accessos a la ciutat i actualitzant les actuacions ja empreses.
- Potenciació dels actius del municipi, aprofitant i fomentant els recursos disponibles: l'amplitud del terme municipal, la proximitat del mar i l'existència del palmerar.
- Millora de l'habitabilitat de la ciutat, pel que fa a l'urbanisme i la prestació de servicis públics que demana el ciutadà.
- Vertebració de la cultura i de l'oci, fomentant l'educació cultural, promocionant «la Festa» i dotant de contingut l'actual oferta cultural i d'oci.
- Elevar el nivell de formació dels professionals i directius dels diferents sectors ciutadans.
- Aconseguir el desenvolupament sostenible de la ciutat, respectant el medi ambient.

- Aconseguir que Elx siga una ciutat oberta i solidària.

En matèria econòmica, el pla estratègic es marca l'objectiu d'«afavorir i aconseguir la diversificació de l'activitat econòmica a Elx», englobant-se en aquest objectiu els projectes d'agricultura, comerç, indústria, servicis, noves tecnologies i turisme. Es pretén reconvertir l'estructura productiva de la ciutat, quedant palès el ferm compromís d'adequar la ciutat per potenciar-la a nivell turístic i comercial, encara que el sector calçat també adquireix gran rellevància i continua considerant-se com el motor autèntic de la ciutat, una afirmació que cal matisar, ja que en el pla d'indústria s'aposta pel sector del calçat, però transformant-lo i convertint Elx en el centre de servicis vinculats al calçat, sense considerar prou la fabricació en la pròpia ciutat.

- **Objectiu estratègic d'indústria:** Convertir Elx en un centre de creixement econòmic al voltant del sector del calçat, a la indústria auxiliar i complementària i als servicis a les empreses (cluster del calçat), fomentant la diversificació de l'activitat econòmica.
- **Objectiu estratègic de comerç:** incrementar la competitivitat i l'oferta d'un comerç local rendible; reconvertint el sector comercial, amb el suport de la creació i de l'impuls de centres comercials urbans oberts, amb una gestió empresarial professionalitzada i convertint-los en grans centres d'oci, amb una clara orientació cap al turisme i el sector servicis.
- **Objectiu estratègic d'agricultura:** Reestructurar l'agricultura il·licitana recolzant-se en un model competitiu; amb una gestió empresarial professionalitzada; amb explotacions i productes rendibles, per la seua qualitat i control de costos; compatible amb les exigències de protecció del medi ambient i conservació de l'espai natural.
- **Objectiu estratègic de turisme:** Desenvolupar un turisme de qualitat, recolzat en un augment de l'atractiu de la ciutat.
- **Objectiu estratègic de servicis:** Afavorir l'ampliació i millora de l'oferta de servicis a institucions i empreses, desplegant una xarxa d'interrelacions en l'economia il·licitana, per tal d'enfortir i augmentar la competitivitat.
- **Objectiu estratègic d'ocupació:** Assolir la plena ocupació de qualitat en la ciutat de Elx, per a elevar las cotes de riquesa i benestar social de tota la població.

El començament de FUTURELX coincideix amb l'últim període daurat viscut pel sector del calçat, i encara que les propostes de diversificació econòmica tenen repercussió en

la societat il·licitana, la necessària reconversió pareix posposar-se en un moment en el qual s'assoleixen **xifres rècord d'exportació en el comerç exterior de calçat espanyol** (any 2001). En la segona mitat de la dècada dels noranta, el constant creixement de les vendes al exterior, fonamentalment a països de la Unió Europea, amb Alemanya i França com a clients principals, situà l'economia alacantina al cap de les províncies amb millor saldo comercial. Les oportunitats que ofereix el sector de la construcció, motiva que es produísca de forma més sistematitzada que en anys anteriors, una fuga de capital cap a aquest sector.

Hi ha un factor que caracteritza al Pla Estratègic, i és l'absència de representants d'administracions públiques d'altres àmbits territorials en el pla provincial o autonòmic: el xovinisme local només pot ser excusat pel buit que aquestes administracions mostren respecte al govern municipal. En aquesta línia, la Generalitat Valenciana renovà, aquesta volta en solitari⁷, el projecte del Triangle i en l'any 1999 presentà el PATEMA (amb l'afegit posterior de la «E» d'Elx): Pla d'Acció Territorial de l'Entorn d'Alacant, que integra les comarques del Baix Vinalopó i de l'Alacantí.

Il·lustració 4. Àrea Metropolitana Elx-Alacant.



⁷ Una diferència bàsica entre el projecte del Triangle AESP i el PATEMAE és la participació atorgada a les distintes administracions implicades i a la societat civil.

Des del consistori il·licità es troba a faltar del **PATEMAE** que si realment el Pla d'Acció Territorial fóra per a l'entorn d'Alacant i Elx, de la mateix manera que s'integren els municipis del nord de la comarca de l'Alacantí, de clara relació amb la ciutat d'Alacant, caldria considerar la zona sud per satisfer la vocació d'Elx de seguir mantenint i enfortint l'especial vinculació amb molts dels municipis del Baix Segura. En aquest sentit, la gran preocupació existent a Elx, és que les inversions es concentren fins a la data a Alacant i que el projecte, malgrat que moltes de les seues propostes són positives, pareix una justificació per a crear una àrea metropolitana d'Alacant, en la qual Elx no jugaria cap paper estratègic, només aportaria la seua població i no totes «les seues forces».

Però la identitat local es veu fortament recolzada enfront de l'anonimat metropolità amb les **declaracions del Palmerar** en l'any 2000 i del drama sacrolíric del **Misteri d'Elx** el 2001 com a **Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO**, que suposen un impuls significatiu per a l'activitat turística de la ciutat, coincidint amb la creació de l'Institut Municipal de Turisme. Un exemple d'aquesta aposta per les oportunitats turístiques del municipi es constata amb l'obertura de 6 hotels amb posterioritat a les declaracions de la UNESCO, tots ells en el nucli urbà. A pesar d'aquests elements, les xifres d'ocupació hotelera difícilment assoleixen los nivells d'altres poblacions amb major experiència en el sector.

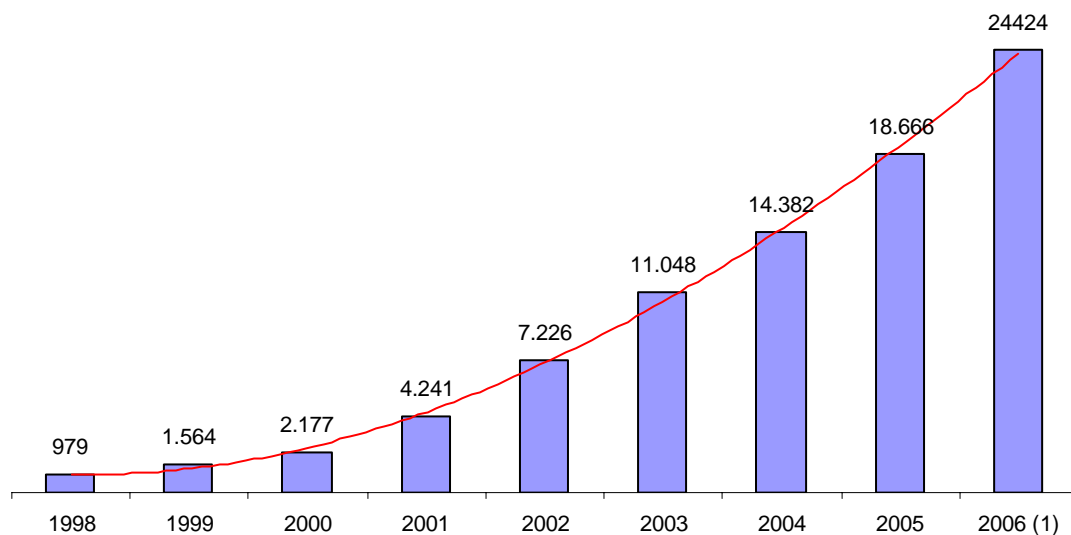
7. Segle XXI: diversitat social-diversificació econòmica.

Si a la dècada dels seixanta els moviments migratoris de províncies properes marcaren el creixement demogràfic de la ciutat, el segle XXI es caracteritza per l'inici d'una segona onada d'immigració, en aquest cas «estrangers». No obstant això, a diferència dels índexs registrats als anys seixanta, les taxes de creixement intercensual de la població són inferiors a les registrades a la província d'Alacant i al País Valencià. Els nous immigrants presenten a més una major mobilitat, entren i ixen amb més facilitat davant d'una situació econòmica local que no és de plena ocupació, com ans. (Mora 2006).

Per nacionalitats, marroquins, romanesos, equatorians i colombians són la majoria dels 24.424 residents estrangers a Elx. En termes generals es tracta d'una població jove, el 44'4% se situa en un tram d'edat comprés entre 20 i 39 anys i la diferència entre els sexes és acusada, en ser un 57'5% hòmens. En nombres absoluts Elx ocupa

la quarta posició després d'Alacant, Torrevella i Oriola pel que fa a població nascuda a l'estranger, encara que la proporció d'aquests sobre la població total és la mitat de la mitjana de la província, que es troba en el 20'25%.

Il·lustració 5. Evolució del nombre d'estrangers. ELX. 1998-2006.



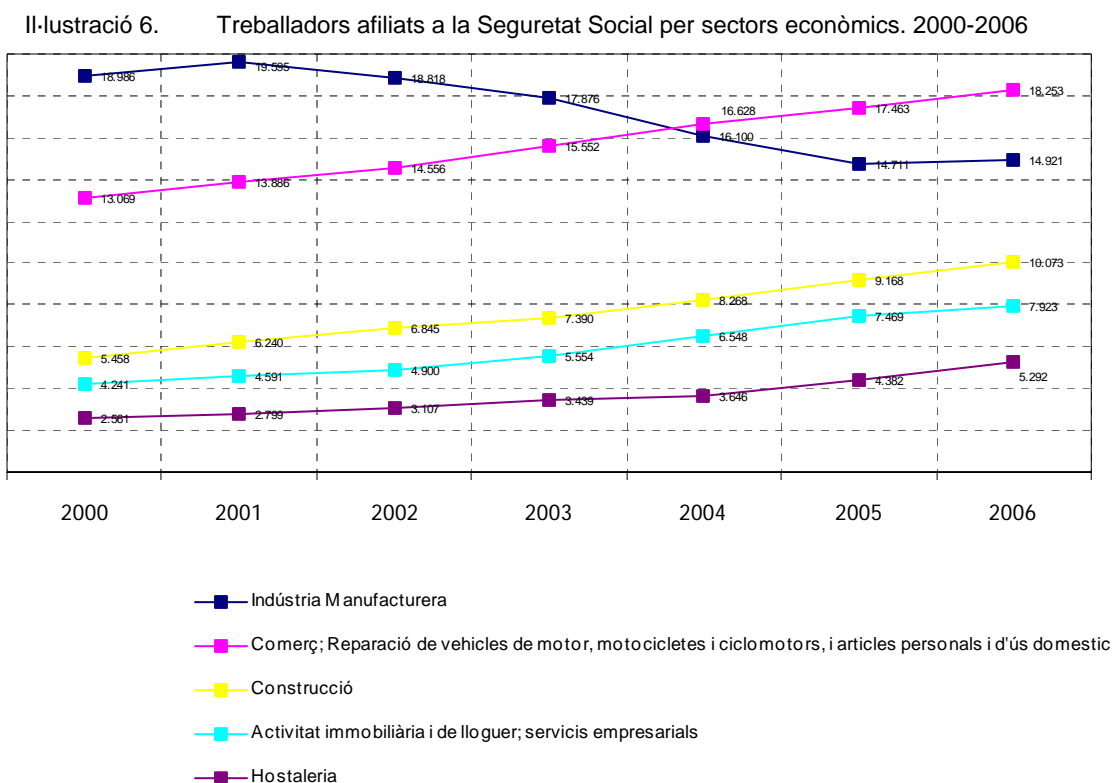
Font: INE i Padró d'Habitants. (1) 2006 Dades provisionals.

Elaboració: J. Mora. Regidoria de Foment. Ajuntament d'Elx

Però, quina és la causa d'aquest nou moviment migratori a Elx? Per una banda, es pot explicar perquè la ciutat participa del creixement demogràfic que experimenta l'Estat (ciutadans europeus, iberoamericans i africans) i que compensa la tendència a l'envelliment de la població nacional, amb entrades de persones joves en edat de treballar. Per l'altra, les possibilitats d'ocupació que continua oferint l'economia il·licitana que gradualment ha diversificat la seua economia, on apareixen llocs de treball que la població autòctona desdenya.

En aquest sentit, el sector de la construcció no ha sigut aliè al notable creixement experimentat en els últims anys, que ha afavorit un canvi en la imatge urbana, s'han construït nous barris, urbanitzacions i infraestructures tant a la ciutat com al camp i el litoral. Però aquesta volta ja no és la necessitat de donar allotjament als immigrants o a les noves llars que es formen la raó d'aquesta conjuntura favorable. El nivell de renda i la relativa estabilitat en els tipus d'interès, permeten el canvi d'habitatge, l'adquisició d'una segona residència i la «inversió especulativa». Entre 1995 i 2005 s'han concedit llicències per a 24.181 habitatges, més del 20% dels habitatges existents en l'actualitat.

En analitzar l'evolució del nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social en el període 2000-2006 per sectors econòmics, s'observa l'auge de les activitats terciàries amb creixements continuats en el sector comercial. En l'hostaleria i la construcció se produeixen increments de l'ordre del 100%.



Elaboració: Oficina Tècnica de FUTURELX. Ajuntament d'Elx.

Font: Ministeri de Treball i Assumptes Socials. Institut Valencià d'Estadística.

Unitat: Mitjana anual del nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social.

Des del 2004, el sector predominant en matèria d'ocupació és el de servicis, com se reflecteix en la il·lustració 6. El seu avanç està motivat tant per la creació d'empreses de servicis (transport, comerç a l'engròs, intermediació financera, assessories, màrqueting, informàtica, etc.) com pel creixement en el nombre de comerços i centres comercials, que han convertit la ciutat en un pol d'atracció comercial. No obstant això, a pesar que Elx és, segons les estadístiques i dades objectives, una ciutat de servicis, l'activitat principal és la indústria del calçat, ja que molts dels servicis creats estan directament vinculats a aquest producte. Així mateix, s'ha produït un canvi en la tipologia de les empreses, ço és, moltes empreses fabrils han passat a ser únicament distribuïdores de calçat.

La disminució de l'ocupació industrial en l'any 2002, és el reflex de les noves amenaces i condicions del mercat davant de les que s'enfronta el sector calçat. La globalització de l'economia, l'ampliació europea cap a l'Est i, fonamentalment, el despertar econòmic de la Xina i l'Índia, que adquireixen el paper de centres manufacturadors del món, trunquen el creixement de la indústria il·licitana, marcant un punt d'inflexió en l'evolució de les exportacions. A partir del any 2001 es produeix un aforament de les inversions registrades.

Taula 3. Total inversió industrial registrada a Elx 1998-2005

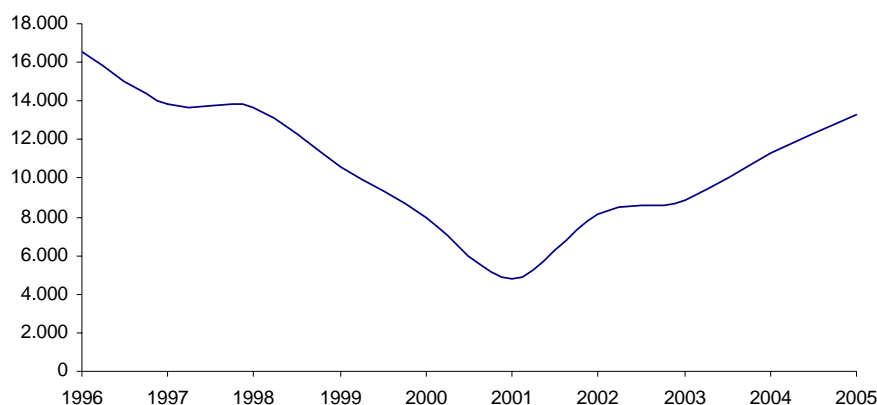
Anys	Inversió (Euros)	Variació anual(%)
1998	12.442.933,9	
1999	10.951.269,9	-11,99
2000	10.587.922,1	-3,32
2001	24.238.583,8	128,93
2002	8.096.761	-66,60
2003	9.650.859	19,19
2004	2.170.760	-77,51
2005	2.572.156	18,49

Font: Conselleria d'Empresa, Universitat i Ciència.

Elaboració: J. Mora. Regidoria de Foment. Ajuntament d'Elx

La disminució en el volum d'exportacions, el tancament gradual d'empreses (1.092 empreses de calçat existents el 2002 enfront de les 892 del 2003), la destrucció d'ocupació en la principal activitat de la ciutat (en el 2001 el nombre d'operaris s'eleva a 20.211 i en el 2003 pateix un retrocés fins els 17.500), junt a l'increment constant de les importacions de calçat asiàtic, desemboca en els greus incidents de la crema de magatzems de calçat regentats per empresaris xinesos al polígon de Carrús.

Il·lustració 7. Evolució de l'atur registrat. Elx. 1996-2005.



Font: IVE i SERVEF.

Elaboració: J. Mora. Regidoria de Foment. Ajuntament d'Elx

Aquests incidents proporcionaren a la ciutat una no gens desitjada publicitat gratuïta que davant de la gravetat de la situació mobilitzà les distintes administracions públiques a considerar que el sector del calçat, fidel a la seua «estructural crisi conjuntural» requereix la definició d'unes polítiques públiques en matèria industrial, comercial i d'ocupació.

Des de l'àmbit local, el Consell de Desenvolupament Econòmic i Social d'Elx, lidera el Pacte Local per l'Ocupació d'Elx, en el Pla per l'Ocupació, la Competitivitat i la Promoció Econòmica d'Elx. Es tracta d'una iniciativa que pretén convertir-se en la base d'una política activa de desenvolupament local i de creació d'ocupació dirigida a gestionar el procés de canvi del model econòmic de la ciutat a través de la implicació i la participació dels agents econòmics, socials i polítics més representatius d'Elx, i de les Administracions Públiques competents. I això, per tal d'aconseguir la consolidació d'una estructura econòmica més diversificada que permeta crear ocupació de qualitat i que servisca per a construir una bases sòlides de creixement i de progrés. Els objectius principals perseguits pel Pacte Local són:

- Aconseguir la plena ocupació.
- Fomentar la creació d'ocupació de qualitat i la consolidació de l'existent.
- Donar suport a l'estabilitat en l'ocupació a través de les contractacions indefinides.
- Millorar els mecanismes d'accés al mercat de treball.
- Afavorir d'una forma especial els processos d'integració i inserció laboral de determinats col·lectius que es consideren prioritaris: dones, jòvens (en especial els que busquen la seua primera ocupació), desocupats de llarga duració, discapacitats i col·lectius amenaçats d'exclusió social.
- Elevar els nivells de formació i qualificació professional, adequant-los i adaptant-los a les necessitats del teixit productiu.
- Impulsar l'autoocupació i la capacitat emprenedora.
- Desenvolupar els nous jaciments d'ocupació.
- Solucionar els problemes relacionats amb la precarietat laboral i l'economia submergida.
- Difondre les millores pràctiques en gestió dels recursos humans.

El Pacte recull entre en les seues accions, velles demandes dels distints agents socials de la ciutat. En aquesta línia, l'«assentament a Elx d'un centre escola de formació professional d'alt nivell per a desenvolupament de tecnologia i disseny sabaters» proposat pel denominat Pacte d'Elx del 1978 es reedita, 30 anys després, entre les accions de formació, si bé s'actualitzen els seus propòsits: «Creació d'un Centre de Formació Integral del Calçat a la Universitat Miguel Hernández d'Elx, que desenvolupe una oferta formativa relacionada amb la tecnologia, els materials, el disseny i la moda, la comercialització, el medi ambient, els idiomes, etc.». Els objectius que es formulen sense accions programades i sense una assignació de recursos econòmics en algun pressupost públic, són objectius que difícilment seran assolits.

Tanmateix, les distintes administracions públiques pareixen haver reaccionat davant dels greus incidents del 2004. Des de l'Administració Central, el Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç, ha convocat ajudes per a actuacions de reindustrialització en zones afectades per processos de deslocalització dels sectors tèxtil-confecció, calçat, joguet i moble (Resolució publicada al BOE de 23 de febrer de 2006). Per la seua banda, la Generalitat Valenciana, a través de la Conselleria de Empresa, Universitat i Ciència ha dotat diverses línies de subvencions per als sectors inclosos en el que s'ha denominat «Plans de Competitivitat». Aquestes actuacions de suport, es completen amb la proposta de la Unió Europea respecte a l'elevació d'aranzels per a les importacions de calçat procedents de la Xina i Vietnam.

Tot i que s'ha avançat en termes de diversificació econòmica, Elx no pot perdre la seua identitat industrial, però per molt suport que canalitzen les distintes administracions públiques, la capacitat de mantenir aquesta identitat radica en els treballadors i el món empresarial del sector, i fonamentalment, per atendre les necessitat d'actuació que reiteradament s'estan reclamant⁸. La forta dependència tecnològica de l'exterior, la falta de qualificació dels recursos humans i els pocs recursos a la inversió en I+D, són arguments als qual deu ser possible posar solució. I més en una ciutat que, amb l'aprovació de la Llei 1/2005, de 27 de maig, de la Generalitat Valenciana, adquireix la condició gran població.

⁸ EL CALZADO EN EL VINALOPÓ, ENTRE LA CONTINUIDAD LA RUPTURA. ESTUDIO SOBRE ECONOMÍA Y TRABAJO EN EL SECTOR, treball elaborat per un equip format per professors de la Universitat d'alacant, Advise, Equal, Ajuntaments d'Elda, Elx i Petrer.

Annex. Cronologia socioeconòmica d'Elx.

1962	Pla d'Ordenació Urbana (Pérez Aracil)
1964	Creació de l'Aeroport de l'Altet
1967	Elx supera els 100.000 habitants: 101.288
1972	Revisió del Pla d'Ordenació Urbana (García Bellido)
1978	Pacte d'Elx
1986	Revisió del Pla General d'Ordenació Urbana (<i>Urbanistas Asociados</i>)
1991	Constitució de l'Empresa Municipal <i>PIMESA</i>
1992	Elx Parc Industrial
1993	Triangle Alacant-Elx-Santa Pola
1996	Llei de Creació de la Universitat Miguel Hernández
	Bimil·lenari de la Ciutat
1997	Mobilitzacions populars i socials per demanar la cessió de la Dama
1998	Constitució de <i>FUTURELX</i> , Pla Estratègic d'Elx
	Revisió del Pla General d'Ordenació Urbana (Servei d'Urbanisme. Ajuntament d'Elx)
1999	<i>PATEMAE</i>
	Parc agroalimentari L'Alcúdia
2000	Palmerar d'Elx, Patrimoni de la Humanitat per la Unesco
2001	Xifres rècord en l'exportació del calçat
	Creació de l'Institut Municipal de Turisme
	Misteri d'Elx, Patrimoni de la Humanitat per la Unesco
2003	Elx supera els 200.000 habitants: 201.731
	Centre de Congressos Ciutat d'Elx
2004	El sector servicis supera en nombre de treballadors el sector industrial
2005	Programa d'Ordenació de la Ciutat i Nuclis de Població del Municipi d'Elx (<i>POCE</i>)
	Programa d'Ordenació del Territori d'Elx i el seu Entorn (<i>POTEE</i>)
	Elx gran població. LEY 1/2005, de 27 de maig, de la Generalitat Valenciana
2006	Museu d'Arqueologia i d'Història d'Elx: retorn temporal de la Dama

Bibliografía:

- Ajuntament d'Elx (2006) « Elx, una ciutat industrial 1850-2006», Comissaris: de l'exposició Miranda Encarnación, J.A., Sevilla Jiménez, M.
- Ayuntamientos de Elda, Elche y Petrer (2004): «El calzado en el Vinalopó entre la continuidad y la ruptura estudio sobre economía y trabajo en el sector», trabajo elaborado por un equipo formado por profesores de la Universidad de Alicante.
- Gozávez Pérez, V. (1976) *La ciudad de Elche. Estudio geográfico*, València, Universitat de València.
- Larrosa Rocamora, José Antonio (2000): *Atlas demográfico y social de la ciudad de Elche*, Universitat d'Alacant.
- Larrosa Rocamora, José Antonio: «Dispersión espacial de los talleres de la industria del calzado y afines en elche», VII Jornadas de Geografía Industrial. Industria y Medio Ambiente, Departamento de Geografía Humana, Universidad de Alicante.
- Mora Antón, J. (2006): «La demografía», dins : *Elx, una mirada històrica*, Ajuntament d'Elx.
- Ramón Bangla, R. (2005): «La industria del calzado en la provincia de Alicante y el fondo de garantía salarial: una estrategia de supervivencia. (1980-1990)», Dto. de Economía y Empresa, Universidad de Castilla La Mancha.
- Sevilla Jiménez, Martín (1985): *Crecimiento y urbanización. Elche 1960-1980*, Universidad de Alicante / Ajuntament d'Elx.
- Sevilla Jiménez, Martín (2000): «En torno al Triángulo Alicante-Elche-Santa Pola», Diario Información, 5 de setembre.
- Sevilla Jiménez, Martín (2006): «Política industrial: viejos problemas, nuevas reglas», Diario Información, 5 de març.
- Soriano Hernández, M.A i Galiano Ibarra, J.A. (2004) «Desenvolupament Local en les Administracions Locals: L'experiència d'Elx», Revista La Rella. Anuari de l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó. Nº 17, pp. 39-66.
- Ybarra, J.A., (1986), *Sector calzado: Presente y Futuro*, Banco de Alicante.
- Ybarra, J.A. (2000): « La informalización como estrategia productiva. Un análisis del calzado valenciano1 », Revista de Estudios Regionales nº 57 (2000), pp. 199-217
- Ybarra, J.A. (2006): «La experiencia española en distritos industriales. realidad de un concepto para la pyme y el territorio», Economía industrial 359, pp. 89-94.

Fons documental:

- www.futurelx.com
- www.economiaelche.com